

Olvasóink gyakran keresik fel leveleikkel szerkesztőségünket. Ezekből közlünk ebben a rovatban olyan részleteket, amelyek a folyóiratunkban megjelent írással kapcsolatban kiegészítéseket, válaszokat, kritikákat megjegyzéseket, bíráló észrevételeket tartalmazzanak, s amelyek szélesebb körök érdeklődésére is számot tarthatnak. Várjuk olvasóink további leveleit a szerkesztőség címén (Budapest, V. Pesti Barnabás u. 1. ELTE Pedagógiai Tanszék).

SUPER 8

A gyakorlatban az oktatástechnikai eszközök jelentősége és szerepe egyre jobban növekszik. Az „oktatástechnikai” eszközök ma már túljutottak azon a stádiumon, hogy segéd-eszköz szerepük legyen. Az „eszközpedagógia” (Medienpädagogik) az ismeretközlés intenzívítésének növelésében, az oktatás nagyobb fokú individualizálásában, a csoportoktatás megvalósításában, az önálló tanulás lehetőségeinek bővítésében jelöli meg a technikai eszközök szerepét. Az „eszközpedagógia” kérdéseivel foglalkozó külföldi tanulmányok hangsúlyozzák, hogy a jövőre felkészítő iskolában nem csupán a tankönyv, a pedagógus szóbeli magyarázata és demonstrációja a tanulók ismereteinek forrása, hanem a különböző oktatástechnikai eszközökkel közvetített információk is. A pedagógiai előnyökön túl a technikai eszközök szélesedő alkalmazását oktatásgazdasági érvek is indokolják (a tanulók számára növekedése, az abszolút és relatív pedagógushány, a tanítási idő racionális kihasználása).

A technikai eszközök szükségességét a magyar pedagógusok is felismerték. Ma még nem állíthatjuk azonban, hogy iskoláink munkáját forradalmasították volna a technikai eszközök. Az 1968. december 31-én végzett országos tanszerfelmérés szerint az oktatástechnikai eszközök hiánya az általános iskolákban 72,5%, a középiskolában 75% volt.

Az Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat ugyan már ma is az iskolák rendelkezésére tudja bocsátani az alapvető oktatástechnikai eszközöket. Anyagi okok miatt azonban sok iskola még nem tudja megszerezni őket.

Az oktatástechnikai eszközök széles körű elterjedési és alkalmazási alapfeltétele (anyagi forrás) mellett szükséges, hogy a tudományos kutatás feltárja, kidolgozza a technikai eszközök (és tartalmi anyagok) didaktikai és módszertani kérdéseit. Az eszközzel együtt a pedagógusok rendelkezésére álljanak azok alkalmazásának hogyanjára vonatkozó módszertani és technikai tanácsok is.

Ha kezdeti lépésnek, és szerény eredménynek is tekinthető, de hazánkban már megkezdődött az eszközpedagógiai kutatás és a kutatási eredmények közlése. A Művelődésügyi Minisztérium kezdeményezésére a Tankönyvkiadó 1968-ban megjelentette az *Audiovizuális oktatás kézikönyvét*, az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ pedig az *Audiovizuális technika — műszaki információ* c. kötetet. Az Országos Pedagógiai Intézet gondozásában 1970-ben került kiadásra *A televízió és a film felhasználásának módszertani kérdései* c. könyv, amely az első egri iskolatelevíziós és oktatófilmes konferencia előadásait tartalmazza. A Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont 1970-ben adta ki *Az írásvetítő* c. kiadványát. Rendszeresen közölnek eszközpedagógiai kutatási eredményeket, módszertani tanácsokat a TANÉRT tanszerismertető füzetei és a *Tanszerek az iskolában* c. kiadvány-sorozata. Rendszeresen olvashatók az audiovizuális eszközökre és anyagokra vonatkozó kutatási eredmények és információk az OMFB kiadásában megjelenő *Audiovizuális Közlemények* c. folyóiratban is.

Kutatómunkát folytat többek között a TANÉRT Kutatási és Filmgyártási Főosztálya eszközpedagógiai témákról (pl. a használatban levő oktatófilmek, diafilmsorozatok, hangszalagok hatásvizsgálata, az új típusú super 8-as oktatófilm módszertani, pszichológiai, technikai kérdései, az írásvetítő vetíthető transzparensképeinek szerkesztési, tartalmi és módszertani problémái). NAGY SÁNDOR professzor a Magyar Pedagógia 1970. évi 4. számában közzétett *Modern technikai eszközök nevelésmódszertani kérdései* c. tanulmányában egyebek között egy korszerűbb filmtípus (a *super 8-as film*) és egy új technikai eszköz, az *írásvetítő* elterjesztését szorgalmazza. Való igaz, hogy mind a super 8-as oktatófilm (illetve vetítógép), mind pedig az írásvetítő rendkívül előnyös oktatási eszköz.

A *super 8-as* film alkalmas mindazon információmennyiség rögzítésére, amelyre az eddig általánosan használt 16 mm-es film alkalmas.

Mérete, terjedelme viszont lényegesen kisebb (kb. negyedrése), ennek következtében előállítására alacsonyabb, mint a 16 mm-es filmé. Ezért arra is nagyobb lehetőség van, hogy az iskolák megvásárolják, saját filmtárat rendezzenek be (vagy egy-egy város, község az iskolák részére), és ne legyenek kötve a filmkölcsonzáshoz. Jelentősen egyszerűbb a super 8-as filmvetítőképek kezelése is, mint a 16 mm-es vetítőképeké, így a tanítási óra menetének megtörése nélkül lehet beiktatni az oktatófilmet az óra folyamatába. Nem utolsó szempont, hogy ezeknek a vetítőképeknek az ára is alacsonyabb, mint a jó minőségű 16 mm-es filmvetítőképeké. Nem utolsósorban előnye ennek a filmtípusnak, hogy egyszerű filmfelvevőgéppel az iskolák, a pedagógusok maguk is elő tudnak állítani helyi jellegű oktatófilmeket (pl. a lakóhely földrajza, történelme, élete témákból; — a pedagógusképző intézmények a pedagógusképző munkához használható módszertani filmeket.) Az iskolák — felismerve ezen új filmtípus előnyeit — megkezdtek a 8-as vetítőképek beszerzését. Az említett 1968. évi tanszerfelmérés adatai szerint az ált. iskolák és a középiskolák 267 db 8-as vetítőképpel rendelkeztek. 1969—70-ben csak a TANÉRT-en keresztül további 155 db super 8-as vetítőképet vásároltak. Jelenleg is kapható super 8-as vetítőgép a TANÉRT-nél. Előnyei hazánkban is ráirányították a figyelmet a super 8-as oktatófilmek általános bevezetésére. A Művelődésügyi Minisztérium 49 841/1970. számú „Irányelvek az általános iskolák és a középiskolák tanszerellátásának fejlesztésére” című állásfoglalásban bejelentette a super 8-as oktatófilmre való fokozatos áttérést, és ilyen vetítőképek beszerzésére ösztönözte az iskolákat.

A super 8-as „filmprogram” megvalósítása egy sor technikai és kutatási probléma megoldását is szükségessé teszi. Felvetődhet a gondolat, hogy vásároljuk meg a külföldön már elkészített super 8-as oktatófilmeket. Sajnos a tantervi eltérések és nyelvi problémák miatt a külföldi filmek általában iskoláinkban nem használhatók, így feltétlenül be kell rendezkednünk super 8-as oktatófilmek hazai előállítására.

Technikai probléma a rendszeresítendő vetítőgép-típus kiválasztása. A vetítőgépnek feltétlenül nagyon egyszerű kezelésűnek, kis méretűnek és súlyúnak (hordozhatóság) és gazdaságos üzemeltetésűnek kell lennie. A tanulmányban említett hurokfilmkazettás S 8-as filmvetítő kielégíti a kezelhetőséggel és a mérettel, súlyjal szembeni követelményeket, a filmet azonban rongálja. Éppen ezért más, szintén egyszerű, kicsi és gazdaságos S 8-as filmvetítőt ajánlunk az iskoláknak (automatikus filmbefűzésű, kezelése 2—3 mozzanatból áll, fényereje oly nagy, hogy normál méretű tanteremben kis méretű gép — 75 cm-es kép-

zélesség — elsötétítés nélkül vetíthető, nagyobb képméretre is elegendő a vetítőernyő leárnyékolása).

A technikai kérdések közül megemlítjük, hogy jelenleg nincs Magyarországon olyan filmgyártó berendezés, amellyel nagy mennyiségű super 8-as „sorozatkópiát” lehetne előállítani. De az OMFB kilátásba helyezte anyagi támogatását e kérdés gyors megoldásához.

A kutatási feladatok sorából megemlítjük, hogy a S 8-as filmek általában ún. „single-concept” típusú filmek (rövid, 2—3 perces tényközlő, jelenségbemutató, fogalommagyarázó filmek). Ki kell dolgozni, tanterveinket alapul véve, az ilyen filmek tartalmi, szerkesztési, pedagógiai, rendezési követelményeit. Meg kell vizsgálni és clemezni kell tanterveinket abból a szempontból, hogy mely tantervi témák, mely nevelési és képzési feladatok megoldására célszerű S 8-as filmeket készíteni. Kísérleti módszerekkel vizsgálni kell és ki kell dolgozni az ilyen filmek alkalmazási módszerét (hogy pl. ne „mozizás” legyen a filmek vetítése az iskolában).

A TANÉRT Kutatási és Filmgyártási Főosztálya megkezdte a felkészülést a super 8-as oktatófilmprogram megvalósítására. Az utóbbi években olyan szerkesztési, rendezési koncepció szerint készülnek az oktatófilmek, hogy azok alkalmasak legyenek (a technikai feltételek megteremtésekor) super 8-as filmként való sokszorosításra. Eddig kb. 30 olyan film van készen, amely mint super 8-as film is forgalomba hozható. Folyik a super 8-as oktatófilmmel kapcsolatos kutatási részművek kidolgozása is (pl. a filmtrükk technikai, pszichológiai, esztétikai követelményeinek kidolgozása, rövidfilmek módszertani hatásvizsgálata, a tantervek elemzése, és 8-as filmtémák kidolgozása). Segítene, ha a pedagógia tudományának képviselői is bekapcsolódnának ilyen kutatásokba.

A tanulmányban ajánlott másik technikai eszköz az írásvetítő. Az oktatás korszerű technikai eszközeinek sorában egyre kedveltebb, gyorsan terjedő eszköz az *írásvetítő* (Schreibprojektor, Lichtschreibergerät, Arbeitsprojektor, Overhead projector, Arriere projecteur). (Részletes technikai és módszertani ismertetését l. a TANÉRT *POLYLUX I. írásvetítő* tanszerismertető füzetében és FPK *Az írásvetítő* c. kiadványában.)

Kedvelté teszük sokoldalú alkalmazási lehetőségei, egyszerű kezelhetősége, a tanítási, ill. az előadói munkát megkönnyítő, az idő gazdaságos kihasználását biztosító előnye. Használható minden iskolatípusban, az ismeretterjesztésben, tudományos értekezleteken és konferenciákon, szakmai továbbképzésben, és még számos oktatási, előadási tevékenység közben.

Amikor közepes, vagy nagy létszámú hallgatóságnak (tanulócsoportnak) kell az előadást szöveges vázlattal, ábrákkal, táblázatokkal, grafikonokkal illusztrálni, mentesíti az elő-

adót, hogy a hagyományos falitáblára írjon — rajzoljon. Az átlátszó fóliára (cellofánfóliára, PVC fóliára vagy acetát fóliára) előre elkészített — színes filctollal megrajzolt — illusztrációs anyagot nagy méretben, elsötétítés nélküli terembe kivetítheti vele. Természetesen előadás közben is „rögzíthető” és kivetíthető a szöveges vagy rajzos vázlat az írásvetítővel.

Az előadó (pedagógus) az írásvetítő használatában a hallgatósággal szembe fordulva dolgozik, így állandóan kapcsolatban lehet velük, nem kell megszakítania az előadást, a magyarázat menetét. Az egyszer elkészített illusztrációs anyag többször is felhasználható, pl. az előadás összefoglalásakor, utaláskor az előadás előző részére vagy más csoportban. Tiszta munkát biztosít: nem piszkítja be az előadó munka közben kezét, ruháját, mint amikor a falitáblán krétával dolgozik. De nyomdai úton előre elkészített ábraanyag (transzparensképek) is vetíthető az írásvetítővel. Készítenek ún. lapozható ábrákat, „összeépíthető” fázisrajzokat, amelyeket vetítés közben egymásra helyeznek, és az ábrázolt jelenség, összefüggés stb. a nézők előtt alakul ki. Az ilyen ábrák tulajdonképpen átmenetet jelentenek az állóképek és a mozgó trükkfilm között. Lehetőség van sztereóábrák kivetítésére is (pl. ábrázoló geometriához).

A TANÉRT audiovizuális eszközellátási programjában szerepel az írásvetítő hazai

elterjesztése. 1969—70. között mintegy 150 írásvetítőt bocsátottunk az iskolák rendelkezésére, 1971-re további 800 írásvetítőt biztosítottunk. Tervezzük a pedagógusok munkájának megkönnyítésére vetíthető transzparensképek forgalomba hozását is: a múlt évben elkészült e transzparensképek tervtanulmánya. Előreláthatólag a következő évben nyomdai úton sokszorosított, vetíthető ábraanyaggal is segíthetjük az írásvetítővel dolgozó pedagógusokat.

A legmesszebbmenőkig egyetértünk a tanulmánynak azzal a megállapításával, hogy „kooperatív munkaformák azonban nem egyszerűen pedagógiai propaganda útján jönnek létre, hanem úgy, hogy az ehhez szükséges feltételeket és eszközöket fokozottabban biztosítjuk a nevelők részére”. Úgy érezzük, nem marasztalható el a hazai tanszergyártás, hogy nem ismerte fel az oktatástechnikai eszközök jelentőségét. Nemcsak a jövőre vonatkozó terveinkben szerepelnek ezek, hanem néhány éves tanszergyártási, illetőleg értékesítési gyakorlatunkban is foglalkozunk az oktatástechnikai eszközöknek (többek között írásvetítőnek, super 8-as filmvetítőnek) az iskolák rendelkezésére bocsátásával, egyszersmind azok pedagógiai propagandájával.

KÖRÉN ISTVÁN

SZEGES

Érdeklődéssel olvastam a Magyar Pedagógia 1970. 4. számában (453—455. o.) SZALATNAI REZSŐ bírálatát FRANTIŠEK KARŠAI: *Jan Amos Komenský a Slovensko* című, 1970-ben, a COMENIUS-évforduló alkalmából Bratislavában megjelent könyvéről. A kritikai elemzés — ez igen nagy érdeme — felkelti az olvasó érdeklődését a mű iránt, amely úgy tűnik: igen komoly, alapos kutató munkán alapszik és számos új adattal gazdagítja a magyar COMENIUS-kutatást is.

Elhhez képest azonban úgy látszik, hogy a bírálat szerzője a szükségesnél élesebben veti fel azokat a problémákat, amelyeket egy mondatban így foglal össze: „A könyv jellemző tulajdonsága, hogy KARŠAI egybefolytatja COMENIUS magyar vonatkozásait a szlovák vonatkozásokkal”.

A bírálat szerzője ezt a megállapítást számos meggyőző példával is illusztrálja. Mégis — úgy érzem —, ha nem tanúsítunk több türelmet és megértést egymás gyengéivel, sőt tévedéseivel szemben, nehezen jutunk ezen a téren is előbbre.

Nem a bírálat jogosságát vitatom, hiszen az ismertetés szerzője által közölt jelentősebb és kismértébé jelentős tényekkel már csak azért se tudnék vitába szállni, mert sajnos nem tudok

szlovákul, így — bármennyire is érdekelne — nem tudom elolvasni magát a könyvet. De kénytelen vagyok, mert ellenkezésre ingerel, vitába szállni a bírálat hangjával, amely, úgy érzem, olyan káros hagyományokat idéz, amelyekkel sürgősen szakítanunk kellene nekünk is. És természetesen szlovák kollégáinknak is.

Legelőször is, legyünk tárgyilagosak: szlovák barátaink igen szép gesztussal bizonyították együttműködési szándékukat, amikor a prešovi COMENIUS-ünnepségek alkalmával kirándulást szerveztek Sárospatakra. Ez természetesen nem érinti a KARŠAI könyvében foglaltakat, de olyan tendenciát jelez, ami abba az irányba mutat, hogy keressük mi is a lehetőséget, az alkalmat, hogy barátai, elvtársi légkörben vitassuk meg problémáinkat s tegyük meg jogos észrevételeinket. Többször bebizonyosodott, hogy a közös munka, a közös kutatás, az együttes viták sok olyan problémát megoldhatnak — és miért éppen COMENIUS-szal kapcsolatban ne volna ez igaz — amelyeknek a megoldását egymást a legszigorúbban bírálgatva se vihethük előre. S azt is végre meg kell tanulnunk, akár a példamutatás igényével is, hogy saját túlzásainkkal, tévedéseinkkel is szembenézzünk, illetőleg próbáljuk ezeket elve kiküszöbölni.